

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

АРТЕМЕНКО ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА

УДК 821.161.2 «19»

**ДИСКУРС МИТЦЯ І МИСТЕЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ
XX СТОЛІТТЯ**

10.01.01 – українська література

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української літератури ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор філологічних наук, доцент
Назарець Віталій Миколайович,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
завідувач кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Корнійчук Валерій Семенович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри української літератури
імені академіка Михайла Возняка;

кандидат філологічних наук, доцент
Кир'янчук Богдан Миколайович,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри української літератури.

Захист відбудеться 27 жовтня 2016 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 26 вересня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.В. Бородіца

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Упродовж останніх десятиліть в українській філологічній науці викристалізується тенденція до ґрунтовного дослідження творчості українських поетів ХХ століття. Утім пріоритети літературно-критичної рецепції української поезії поступово зміщуються від аналізу поетики та проблематики творчих доробків окремих її представників до осмислення більш значних за обсягом і характером художнього узагальнення літературних фактів, пов'язаних зі своєрідністю жанрово-стильового, образно-тематичного, художньо-мовленнєвого вияву поетичного дискурсу, найважливішими етапами та закономірностями внутрішнього розвитку останнього, його суспільно-історичним, культурологічним і літературним контекстами. Серед таких пріоритетів – проблема образу автора художнього твору, неодноразово висвітлювана в зарубіжному й українському літературознавстві в ракурсі тих або тих аспектів естетичного буття літературно-художнього твору: його жанрово-родова специфіка, суб'єктно-об'єктна сфера, особливості авторського вияву в наративних текстах, зокрема тих, що належать до різних літературних напрямів і стилів, проблема співвідношення реального автора та його образу, автора і читача (О. Астаф'єв, Р. Барт, М. Бахтін, М. Бондар, М. Венгринюк, В. Виноградов, Л. Гінзбург, Г. Давидова-Біла, Б. Корман, М. Легкий, В. Просалова, В. Корнійчук, В. Смілянська, М. Ткачук, К. Фролова, М. Фуко, В. Шмід та ін.). Незважаючи на це, майже неопрацьованим видається ще один, не менш вагомий аспект цієї проблеми, а саме – питання творчої рефлексії, авторрецепції автора (письменника, митця) щодо власної творчості або літературних процесів загалом. Актуальність теми посилює те, що введення систематизованої та розгорнутої критичної рецепції мистецького дискурсу в контекст історії української літератури ХХ століття перспективне в розрізі поглиблення уявлень про естетичні, тематично-стильові домінанти української поезії, її жанрові та сюжетно-образні типологічні моделі, а також значного розширення теоретичних відомостей про загальну картину розвитку сучасного літературного процесу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі української літератури ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне) в руслі науково-дослідної теми «Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ» (державний реєстраційний номер 0106U002439). Тему дисертації затверджено вченою радою ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (протокол № 7 від 25 лютого 2016 р.).

Метою роботи є комплексне дослідження дискурсу митця і мистецтва в українській поезії ХХ століття, специфіки його художнього вияву та естетичних стратегій.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі конкретні **завдання**:

- простежити історичний генезис теми митця і мистецтва в зарубіжній та українській літературах;

- систематизувати критичні розвідки, присвячені проблемам творчої саморефлексії в зарубіжному й українському літературознавстві;

- розкрити методологічні настанови й понятійно-термінологічний апарат дослідження дискурсу митця і мистецтва в поетичних текстах;

- проаналізувати семантичні моделі українського мистецького дискурсу ХХ століття;

- дослідити жанрові моделі українського авторецептивного дискурсу;

- окреслити сюжетну парадигму теми митця і мистецтва;

- обґрунтувати предметно-образну концептосферу мистецького дискурсу української поезії ХХ ст.

Об'єкт дослідження – збірки, поетичні цикли, окремі вірші поетів, творчості яких притаманні спроби вирішення питання художньої саморефлексії, осягнення й образного інтерпретування проблеми сенсу та буття мистецтва, естетичної та культурно-історичної візії митця (твори поетів-реалістів і модерністів кінця ХІХ – початку ХХ ст., представників різних літературних напрямів, шкіл та угруповань першої половини ХХ століття, авторів «материкової» й «еміграційної» поезії другої половини ХХ століття), критичні статті, рецензії, листи, виступи й інтерв'ю письменників. Загальний обсяг досліджуваного матеріалу склав близько 2000 поетичних текстів 205 українських поетів.

Предметом дослідження є естетичний феномен дискурсу митця і мистецтва в українській ліриці ХХ століття, семантичні особливості та типологічні закономірності його художньої організації, ідейно-тематична спрямованість ціннісних орієнтирів і художніх домінант.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Загальним методологічним підґрунтям дисертаційної роботи є праці з історії та теорії літератури українських учених В. Агеєвої, О. Астаф'єва, Т. Бовсунівської, О. Галича, Р. Гром'яка, М. Жулинського, М. Зубрицької, М. Ільницького, Г. Клочека, Ю. Коваліва, М. Кодака, В. Моренця, В. Назарця, Д. Наливайка, С. Павличко, А. Погрібного, Я. Поліщука, Т. Салиги, Е. Соловей, А. Ткаченка, М. Ткачука, І. Фізера й ін., а також студії тих дослідників, які безпосередньо вивчали питання художньої авторецепції: М. Богданової, К. Буслаєвої, К. Дюжевої, С. Кочерги, І. Лучука, В. Папушиної, О. Рисака, О. Турган, Н. Хомечі й ін. Осмислено теоретичний досвід зарубіжних науковців О. Анциферової, М. Арнаудова, Д. Бака, С. Бройтмана, Х. Вайнріха, А. Вежбицької, Е. Гессенберга, М. Грінцера, В. Жирмунського, Р. Зігля, Н. Лейдермана, М. Липовецького, Є. Мюллер-Зетельман, Р. Олтера, Я. Парандовського, В. Топорова, А. П. Франка, Л. Хатчен, В. Хінка, В. Ходуса, Х. Шлаффера, Ф. Шлегеля, К. Штайн, Р. Якобсона й ін.

Методи дослідження. Системно-цілісний підхід до вивчення проблем мистецького дискурсу української лірики ХХ століття охоплює описовий (передбачає систематизацію й упорядкування корпусу відповідних текстів української лірики), порівняльно-історичний (дає змогу простежити етапи розвитку та закономірності художньої еволюції мистецької лірики), проблемно-тематичний (зумовлений необхідністю виокремлення семантичних моделей української авторецептивної лірики), а також структурно-типологічний, жанрологічний, імагологічний та інтертекстуальний (забезпечують теоретичні узагальнення стосовно поетики досліджуваних текстів) методи аналізу поетичних творів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі на широкому теоретичному та практичному матеріалі здійснено комплексне дослідження мистецького дискурсу української лірики; вперше в українському літературознавстві систематизовано та схарактеризовано теоретичні засади термінологічного визначення дискурсу митця і мистецтва; простежено основні етапи історичного розвитку української та зарубіжної авторецептивної лірики; запропоновано класифікацію семантичних моделей українського мистецького дискурсу ХХ ст.; представлено типи жанрових стратегій українського мистецького дискурсу; проаналізовано сюжетні мотиви української авторецептивної лірики; виокремлено та обґрунтовано ключові концепти українського поетичного дискурсу митця і мистецтва.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що в ній систематизовано й узагальнено напрацьований українськими та зарубіжними літературознавцями досвід осмислення художньо-семантичних параметрів мистецького дискурсу; запропоновано теоретичні критерії виокремлення авторецептивної лірики; схарактеризовано основні закономірності її семантичних стратегій і принципи художньої організації.

Практичне значення дослідження. Матеріали і висновки дисертації можуть бути використані під час читання літературознавчих курсів, підготовки спецкурсів і спецсемініарів у ВНЗ, написання монографій із питань теорії літератури й історії української літератури, а також у практичній роботі вчителів-словесників.

Апробацію основних положень і висновків дослідження здійснено у формі звітів та обговорень окремих розділів на засіданнях кафедри української літератури, а також на щорічних звітно-наукових конференціях викладачів та аспірантів ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне), доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях та наукових семінарах: «Мови та літератури в полікультурному суспільстві» (Маріуполь, 2013), «Феномен шістдесятництва в контексті літератури ХХ століття» (Острог, 2014), «Чи маю вас ловити, тіні, сіттю слова?: художній світ Івана Франка» (Львів, 2014), «Нове і традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук» (Одеса, 2015), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми,

перспективи» (Дрогобич, 2015), «Концептуальні проблеми функціонування мови в полікультурному просторі» (Мелітополь, 2015), «Сучасні проблеми германського та романського мовознавства» (Острог, 2015), «Улас Самчук у сучасній гуманітарній парадигмі» (Рівне, 2015), «Аналіз та інтерпретація тексту у світлі сучасних методологій» (Луцьк, 2015), «Актуальні проблеми літературознавчої термінології» (Рівне, 2015).

Публікації. Основні положення дослідження викладено в 12 статтях, з яких 6 надруковано у фахових виданнях України, 1 – в закордонному збірнику та 5 – в інших виданнях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (343 позиції). Основний текст дисертації викладено на 170 сторінках, загальний обсяг роботи – 202 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт і предмет, мету і завдання роботи, наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі «Теоретичні аспекти вивчення дискурсу митця і мистецтва в українській поезії ХХ століття»** простежено еволюцію авторських художніх рефлексій у зарубіжній та українській поезії, а також схарактеризовано сучасний стан дослідження авторцептивної мистецької проблематики.

У **підрозділі 1.1. «Історичний генезис теми митця і мистецтва в творах зарубіжної та української поезії»** розглянуто основні етапи і закономірності розвитку мистецької тематики в зарубіжній та українській поезії. Мистецька тематика належить до специфічного художнього дискурсу, в межах якого відбувається реалізація творчих рефлексій митців стосовно власної художньої творчості або творчості інших митців. В історичному генезисі теми митця і мистецтва у творах зарубіжної та української літератури варто розрізняти два етапи: 1) етап міфологічної інтерпретації теми митця і мистецтва; 2) етап раціоцентричного її тлумачення.

Етап міфологічної інтерпретації теми митця і мистецтва пов'язаний із ранніми стадіями історичного розвитку людського суспільства та, відповідно, ірраціонально-фантастичними уявленнями людини про джерела походження та природу поетичної творчості, а також про особу поета як натхненного пророка, наділеного надзвичайною, часто втаємниченою мудрістю. Давніми греками розроблено структурований пантеон міфологічних персоніфікацій суб'єктів мистецької сфери, до якого належать образи муз, Пегаса, Аполлона, Діоніса, Орфея, Мусея, Ліна й ін. Сакральними об'єктами давньогрецької мистецької міфології є Парнас, Гелікон, священне кастальське джерело. Міфологізована мистецька тематика продуктивно відображена в

даньогрецькій (Гомер, Гесіод, Каллімах, Стесіхор, Феогнід, Симонід Кеоський та ін.) та давньоримській (Вергілій, Катулл, Овідій, Горацій, Катон та ін.) ліриці.

Етап раціоцентричної інтерпретації теми митця і мистецтва характеризується докорінною зміною світоглядних поетологічних парадигм унаслідок їхньої деміфологізації та раціоналізації, трансформацією міфологічних архетипів у понятійні художньо-естетичні категорії (уява, фантазія, вимисел, наслідування й ін.). Процеси деміфологізації давньогрецьких мистецьких уявлень, розпочаті ще в епоху античності, в середньовічну добу відзначалися специфічною неоміфологічною реінтерпретацією, сутність якої полягає в заміщенні біблійними образами образів давньогрецького мистецького пантеону. Еволюція поезії в епоху Відродження відбувалася шляхом її зіставлення з філософією та протиставлення теології, тому актуалізується міф про митця – генія, «деміурга», месію, який отримує право на суперництво не лише з природою, але й із Творцем. Подальша тематизація поезії у європейській літературі XVII-XVIII ст. призвела, з одного боку, до послідовної десакралізації ідеї мистецтва, а з іншого, на відміну від художніх настанов епохи Відродження й особливо Бароко, – до більш відчутного скепсису стосовно дидактичних функцій поезії. Поетика класицизму з його культом раціональності та нормативної впорядкованості рішуче відкинула будь-які спроби інтуїтивного тлумачення поезії, що означало незацікавлення мистецькою тематикою, тоді як у поезиці сентименталізму, зорієнтованій на «поезію серця», поступово відновлювалося зацікавлення митців поетологічною проблематикою. В епоху романтизму мистецька тематика виявлялася в сакралізації поезії, що стало своєрідною зворотною реакцією на процес секуляризації суспільної свідомості в часи Просвітництва, а в добу реалізму активізувалася нормативно-раціоцентрична тенденція, яка тяжіла до позитивізму, матеріалізму і прагматизму. В європейській модерністській поезії кінця XIX – початку XX ст. панівного статусу набуло ірраціонально-духовне трактування теми поета і поезії, генетично пов'язане з традиціями романтизму та прагненням до створення на їхній основі новітньої поетичної міфології.

Перший зразок авторецептивної тематики в українській поезії – «Слово о полку Ігоревім», у якому зіставляються дві поетичні манери – хвалебна поезія Бояна й об'єктивне реалістичне відображення історичних подій. Крім того, значна кількість авторецептивних віршованих текстів належить представникам давньоукраїнської поезії (Л. Баранович, І. Величковський, С. Почаський, П. Русин, Г. Смотрицький, В. Суцанський, Г. Тичинський, І. Туробінський, В. Устрицький і ін.). У поетичних творах українських романтиків, а також значною мірою і реалістів мистецька тематика концентрувалася переважно навколо образів поета та співця (О. Афанасьєв-Чужбинський, Л. Боровиковський, М. Костомаров, М. Маркевич, А. Метлинський, А. Могильницький і ін.). Для реалістичної поезії властива активізація мистецької тематики, пов'язаної з активною суспільно-громадською позицією митця, народно-просвітницькою й охоронною його місією

(П. Грабовський, Б. Грінченко, Дніпрова Чайка, П. Куліш, Олена Пчілка, М. Старицький, Т. Шевченко й ін.).

Етап раціоцентричної інтерпретації теми митця і мистецтва, розпочатий ще в античну епоху, триває до сьогодні: його вияви репрезентовані у творах українських і зарубіжних поетів різних історичних епох і літературних напрямів.

У підрозділі 1.2. «Теоретичні засади дослідження мистецького дискурсу в зарубіжному літературознавстві» визначено теоретико-методологічні засади, на яких ґрунтується досвід критичного осмислення феномену художнього метатексту в західноєвропейському й американському літературознавстві.

Перші кроки на шляху теоретичного осмислення мистецького дискурсу зроблено ще на початку ХІХ ст. представником німецької романтичної філософії й естетики Ф. Шлегелем. Широкоаспектні теоретичні дослідження художньої авторцепції – результат її вивчення представниками західноєвропейського (Х. Вайнріх, А. Вебер, А. Франк, В. Хінк та ін.), американського (Є. Мюллер-Зетельман, Л. Хатчен та ін.) і російського (Д. Бак, С. Бройтман, А. Вежбицька, М. Липовецький, Т. Пахарева, В. Петров, Д. Сегал, В. Тюпа, К. Штайн) літературознавства ХХ століття. Попри активне студювання питань ліричної авторцепції в сучасному літературознавстві все ще не узгоджено теоретико-методологічні засади аналізу цього художнього феномену. У літературознавчих студіях оперують понад п'ятнадцятьма різноманітними термінами на його позначення: самоопис, автоінтерпретація, автометаопис, автометадескрипція, текст у тексті, текст про текст, інтертекст, гіпертекст, творча рефлексія, самототожність, самовизначення, персональна ідентичність, металірика, метатекст, метапоетика, поетологічний вірш, поетичний автотематизм, креативні образи, автопоетика й ін. Для більш чіткого означення реалізованої в поетичному тексті авторської рефлексії в дисертації використано поняття авторцепції. Художню авторцепцію визначаємо як систему естетичних поглядів та уявлень митця про сутність, природу та призначення поетичної творчості, що знаходять свій вияв у його художніх творах.

У підрозділі 1.3. «Літературно-критичні рецепції художнього осмислення лірики в українському літературознавстві» проаналізовано стан дослідження проблеми в літературознавчих працях українських вчених.

В українському літературознавстві опрацювання проблеми художньої авторцепції здебільшого репрезентоване окремими студіями її часткових аспектів у творчості українських чи зарубіжних митців (О. Баранська, О. Кузьменко, О. Мацяк, В. Папушина, В. Пуліна, О. Рисак, А. Степанова, О. Юферева й ін.). На сьогодні немає праць, які б узагальнювали теоретичну парадигму цього художнього явища, визначали його історичну еволюцію, зокрема в українській поезії. Поодинокі спроби українських літературознавців ініціювати комплексні дослідження

українського мистецького дискурсу, реалізовані, наприклад, у теоретичних розвідках І. Лучука, спонукають українських науковців до подальшого вивчення зазначеної проблеми.

У дисертації зазначено, що основна форма реалізації авторецептивної семантики – це авторська рефлексія або саморефлексія стосовно тих або тих аспектів поетичної творчості чи особистості поета. Авторська саморефлексія характеризується спрямованістю на пізнавальне самооцінювання художньо-аксіологічних засад власної поетичної творчості, а рефлексія – це своєрідна естетична, морально-етична, філософська, екзистенційна реакція автора на окремі аспекти художнього вияву інших творців. Спільним для авторської рефлексії та саморефлексії є творчий феномен самопізнання, сутність якого полягає у спонуканні автора до естетичного самоозначення, мотивованого пошуком ним власної художньої ідентичності, потребою самоусвідомлення тієї творчої, морально-етичної та суспільно-громадської позиції, в якій він намагається самоствердитись.

Поняття «дискурс» у роботі співвіднесено зі смисловим контекстом, який відзначається актуалізацією у процесі мовленнєвої комунікації та семантичною репрезентацією певної тематичної сфери людської життєдіяльності. Відповідно мистецький дискурс – це специфічний смисловий контекст, у межах якого розгортається виявлена в художньо-текстуальній формі семантика теми митця і мистецтва. Загалом внутрішня структуризація авторецептивного дискурсу передбачає вичленування насамперед його базових (родових) концептів, а також специфічної для кожного з них предметно-образної концептосфери, в якій реалізується семантика художньої авторецепції. Загальну картину мистецького дискурсу утворюють, з одного боку, концепти, які, зважаючи на універсальність їхнього характеру, можна назвати родовими: митець, мистецтво (творчий процес), матеріал (мистецтво, до якого звертається митець для потреб естетичного вираження). З іншого боку, складовими мистецького дискурсу виступають концепти, що мають значення видових і в цій якості увиразнюють специфіку того виду мистецтва, з яким співвідносяться. Наприклад, стосовно словесної творчості (точніше – поезії) загальна родова схема конкретизується як поет, поетична творчість, літературні та технічні засоби словесного вираження.

Дослідження мистецького дискурсу, на наш погляд, зумовлює необхідність побудови типології семантичних моделей поетичної творчості, виділення жанрових і сюжетних форм їхнього вияву, а також предметно-образної концептосфери художньої організації мистецького дискурсу.

У другому розділі «Семантичні моделі мистецького дискурсу в українській поезії ХХ століття» окреслено ідейно-тематичну, концептуально-смислову сферу, в якій виокремлено низку семантичних моделей поетичної творчості та реалізованих в їхніх межах авторських аксіологічних стратегій. Поняття «семантична модель» трактується як тип художнього вираження загальних

уявлень про походження, сутність і функціональні особливості мистецтва. Семантична модель мистецького дискурсу формується на основі однієї з двох концепцій мистецтва: 1) концепції сакралізованості мистецтва; 2) концепції десакралізованості мистецтва.

У **підрозділі 2.1. «Концепція сакралізованості мистецтва та її відображення в українській ліриці»** розглянуто спектр уявлень українських митців про ірраціональне (метафізичне) походження мистецтва.

Сакралізований мистецький дискурс зумовлений уявленнями поетів про джерело натхнення як певну персоніфіковану або неперсоніфіковану метафізичну реальність. Попри те, що ця концепція загалом притаманна раннім етапам розвитку мистецтва, простежено її відображення в поетичних творах і більш пізніх історичних епох. Так, у концепції сакралізованості мистецтва співіснують дві семантичні моделі авторецептивного дискурсу – міфоцентрична та теоцентрична.

Міфоцентричній семантичній моделі властива тематична зорієнтованість на вияв і реінтерпретацію окремих аспектів міфологічної, ірраціональної семантики та її предметно-образних атрибутів. У межах художнього міфоцентризму визначено дві семантичні моделі цього дискурсу: неоміфоцентричну та псевдоміфоцентричну: у неоміфоцентричній – увага акцентується на міфопоетичних уявленнях або більш пізніх історичних епох, або на культивованих певними літературними напрямами, течіями, школами чи громадсько-політичними об'єднаннями, або ж таких, що характеризують специфіку індивідуально-авторського типу художнього світосприйняття; псевдоміфоцентрична – передбачає звернення до предметно-образних атрибутів античної поетологічної міфології, але втілених у формі іронічно-сатиричної стилізації чи пародії.

Теоцентрична семантична модель зорієнтована на відповідні образи та сюжети, запозичені з біблійних міфів (текстів Святого Письма). На іншому тематичному полюсі теоцентричної семантичної моделі знаходиться невелика група віршованих текстів, у яких творче натхнення ініціюють не божественні, а диявольські сили (які, втім, також виступають біблійними персонажами).

У **підрозділі 2.2. «Концепція десакралізованості мистецтва в поетичних рефлексіях української лірики»** проаналізовано раціоцентричні уявлення українських митців про походження, природу та призначення мистецтва. Підґрунтям концепції десакралізованості мистецтва слугують уявлення про мистецтво як наслідок творчої праці, недетермінованої ірраціональними надприродними силами. У її межах виокремлено три семантичні моделі авторецептивного дискурсу: мистецькоцентричну, громадськоцентричну та антропоцентричну.

Домінантою мистецькоцентричної семантичної моделі є авторська рефлексія мистецтва, його естетичних принципів, форм і засобів художнього вираження, творців і адресатів. В ідейно-тематичних настановах мистецькоцентричної моделі особливою продуктивністю відзначається семантична опозиція «поет-митець і поет-ремісник». Пріоритетний чинник звернення поетів до

цієї семантичної моделі – потреба ціннісного духовного й естетичного самовизначення, яка зумовлює ті численні авторські художні рефлексії та саморефлексії, що є джерелом мистецькоцентричної поетологічної тематики («Старий поет» В. Барки, «Є тайна ремесла...» В. Базилевського, «Про поезію» С. Будного, «Порожня сторінка в робочім блокноті...» Л. Дмитерка, «Чисте мистецтво» В. Коротича, «Стало слово моє земним...» М. Руденка, «Ремесло» М. Сингаївського й ін.). Діапазон мистецькоцентричної тематики української лірики ХХ ст. охоплює художні рефлексії не лише щодо поетичного, але й інших видів мистецтва, зокрема просторових (живопис, архітектура, скульптура), експресивних (музика, танець), синтетичних (театр, кіно, опера, балет, цирк).

У громадськоцентричній семантичній моделі авторецептивні уявлення спрямовані в тематичну площину суспільного покликання поета та поезії. Основний образ громадськоцентричної семантичної моделі – поет-громадянин, місія якого полягає у самовідданому служінні патріотично усвідомленим духовним потребам співвітчизників. Поезія в межах громадськоцентричної моделі здебільшого виконує функцію національного і громадянського виховання, а також є санаційним засобом для «лікування» суспільних недуг. Визначальна проблема громадськоцентричної авторецепції, яку засвідчують поезії «Пророк» Лесі Українки, «Письменникові» С. Черкасенка, «Поете, знай, що ти стоїш на вічній варті...» П. Косенка та ін., – взаємозв'язок поета і суспільства, поета і влади.

Антропоцентрична семантична модель ґрунтується на мистецьких уявленнях, співвіднесених зі сферою повсякденного людського життя в його різноманітних виявах (природа, техніка, міський топос, родинне коло, предмети побутового вжитку), що демонструє поетична творчість І. Драча, М. Вінграновського, І. Малковича, В. Симоненка, Г. Чупринки й ін.

У третьому розділі «Поетика українського мистецького дискурсу» з'ясовано жанрову, сюжетну й імагологічну специфіку української рефлексивної лірики ХХ ст.

У підрозділі 3.1. «Жанрові стратегії українського авторецептивного дискурсу» розглянуто прикметні генологічні ознаки української рефлексивної лірики. Зазначено, що творці української авторецептивної лірики зверталися до таких канонічних жанрів: ода, балада, посвята, гімн, дифірамп, марш, елегія, колискова, замовляння, молитва, послання, лист, епітафія, плач, реквієм, епіграма, гумореска, памфлет, експромт, напис, казка, притча, легенда тощо. Крім власне літературних жанрів, сфера авторецептивної генології охоплює твори з жанровими означеннями, запозиченими з інших видів мистецтв, зокрема музики, танцю, живопису, кіно, театру («Дифірамп пісні» Д. Загула, «Фокстрот» М. Бажана, «Кінобалада» І. Драча й ін.).

Серед жанрів неканонічного типу, співвіднесених з авторецептивною лірикою, виокремлено одинадцять типів генологічних структур: 1) компліментарна лірика (поезія, в якій авторська комунікативна стратегія зорієнтована на пафосне звеличення й уславлення імені письменника,

якому присвячено твір), 2) мартирологічна лірика (поетичні тексти на пошану пам'яті померлих митців), 3) полемічна лірика (з інвективною настановою), 4) ліричний портрет або автопортрет (поетичний текст, в якому окреслено творчу постать митця, зображену в тих або тих поетологічних ракурсах), 5) подорожні нотатки (специфічний ліричний жанр, у якому зафіксовано певну місцевість, пам'ятку з огляду на поетологічні уявлення про обраного митця), 6) парафраза (ліричний жанр із авторською реінтерпретацією іншого поетичного тексту), 7) декларація (поетичний жанр, стилізований у формі нормативно-правового акту, в якому піднесено пафосно сформульовані принципи і цілі), 8) розмова (жанр, стилізований під звичайний діалог кількох співрозмовників, у процесі якого наголошено на певних поетологічних принципах), 9) віршована поетика (специфічний жанр, мета якого полягає в декларуванні принципів поетичного мистецтва, поданих автором як зразкові, призначені для навчання та наслідування), 10) пам'ятник (офіційно ще не канонізований, але фактично вже традиційний жанр європейської поезії, в якому автор найчастіше у формі символічного заповіту нащадкам підсумовує свої художні досягнення, озвучує передбачення стосовно їхнього посмертного поцінування), 11) пародійно-сатирична лірика (спрямована на комічну рецепцію поетичної творчості інших поетів, але інколи й на іронічну саморецепцію). Усі жанри неканонічного типу широко представлені в українській авторецептивній ліриці ХХ ст. (М. Зеров, М. Рильський, Ю. Клен, О. Теліга, Л. Забашта, Р. Лубківський та ін.).

Підрозділ 3.2. «Сюжетна парадигма теми митця і мистецтва» присвячено аналізу сюжетно-мотивної структури української рефлексивної лірики ХХ століття, в ході якого диференційовано шість основних сюжетно-ситуативних комплексів мотивів української авторецептивної лірики ХХ ст.:

1) поет – надприродні сили (мотиви божественного походження поетичного мистецтва, обраності поета, його жертвності, як-от у поезіях «Не я пишу – це мною пише Бог...» Д. Кременя, «Служителі слова» Б. Павлівського, «Що не рядок – то день життя...» В. Стуса й ін.);

2) поет – суспільство або його диференційована складова (мотиви трагічної самотності, неможливості взаємопорозуміння поета із соціумом, органічного зв'язку поета і суспільства, служіння поета суспільству, творчого безсмертя поета, можливості впливу поезії на людину та суспільство, протиставлення істинної та хибної поезії – у творчості Б.-І. Антонича, В. Базилевського, С. Будного, Є. Маланюка, О. Тарнавського й ін.);

3) поет – влада (мотиви протистояння поета та влади, трагічної долі поета, його передчасної смерті, наприклад, у поезіях «Поет і сили темного царства» В. Барки, «На смерть Василя Стуса» М. Тарнавської, «Юрій Ліпа перед обличчям смерті» Р. Лубківського й ін.);

4) поет – читач (мотиви літературно-критичного оточення поета, поета-читача, читацького визнання, ідеологічно упередженого читача, бажаного або ідеального читача, відсутності читача,

як-от у творах «Читаючи поета» М. Зерова, «За читанням Ясунарі Кавабати» В. Стуса, «Читачам поезії» М. Руденка й ін.);

5) поет – інший поет (мотиви звеличення поета іншим поетом, ідеологічної або естетичної дискредитації поета іншим поетом, творчого навчання або повчання, інтертекстуального діалогу митців, творчого суперництва, констатації належності до літературної традиції або протиставлення їй – в поетичному доробку М. Вінграновського, П. Карманського, Є. Маланюка, Л. Полтави, Яра Славутича й ін.);

б) поет – творчий процес (мотиви поетичного натхнення, плину творчого процесу, предмета поезії та її тем, мук поетичної творчості, сенсу поетичної творчості, душевного стану митця у процесі творчості, творчої втоми, виснаження, сумнівів, власної нереалізованості, невдачі, незрілості – в поетичних текстах «Натхнення – це любов» П. Воронька, «Творчий мент» В. Поліщука, «Натхнення» М. Семенка й ін.).

У підрозділі 3.3. «Предметно-образна концептосфера мистецького дискурсу української поезії ХХ століття» схарактеризовано художні уявлення українських митців про ті суб'єкти й об'єкти поетичної творчості, які зумовлюють образну конкретизацію та деталізацію тематичної спрямованості авторської художньої рефлексії.

Предметно-образну концептосферу мистецького дискурсу загалом формують уявлення митців про поета, поетичну творчість, літературні і технічні засоби словесного вираження. Концепт «поет» співвідноситься з художньою концептосферою, семантику якої формують міфологічні та літературно-історичні реінтерпретації образу поета, форми його художнього вираження, типи комунікації з читачем тощо.

Серед міфологічних образів – суб'єктів поетичної творчості – пріоритет в українській авторецептивній ліриці ХХ ст. належить Музі. Образно-предметні уявлення українських поетів про музу доцільно диференціювати за критерієм їхньої належності до певної сфери людської життєдіяльності: соціально-політичної, зокрема за ознакою образного апелювання до контексту громадсько-політичної діяльності («Партизанській музі» М. Боеслава, «Муза в шинелі» Л. Дмитерка), географічної за ознакою протиставлення міської музи сільській («Ще постачає село поетів...» В. Базилевського), морально-етичної («Комета» І. Багряного, «Другові-поету» М. Луківа), вікової («Мале дівча, моя босенька музо!..» І. Багряного, «Дівчинка Муза» Г. Світличної). Поширеним в українській авторецептивній поезії є також мистецький ракурс Музи, в якому в різних асоціативних варіаціях наголошено на тій або тій її жіночій іпостасі («Прийшла до мене світла Муза» Б. Павлівського, «Шукав музу...» Р. Расевича). Серед інших міфологічних образів як суб'єктів поетичної творчості в українській авторецептивній ліриці увиразнюються образи Аполлона, Орфея, Еола, Бояна, а також крилатого коня поезії Пегаса, який, щоправда, викликає у митців здебільшого комічну поетологічну рефлексію.

Суб'єктами поетичної творчості в українській авторецептивній ліриці загалом постають реальні або умовно-реальні образи поетів. Предметно-образні уявлення про особу поета, відтворені у творчих рефлексіях митців, на нашу думку, поділяються за такими чотирма семантичними модифікаціями: поет як історико-біографічний суб'єкт (художня інтерпретація образу реального поета – попередника або сучасника автора віршованого тексту); поет як автобіографічний суб'єкт (статус об'єкта поетичної рефлексії має автор твору, а не сторонній митець); поет як рольовий образ (зображення образу поета у фіктивному історико-біографічному ракурсі з огляду на заміщення ним автора як суб'єкта мовлення поетичного твору та приписування справжньому авторові слів або дій, які в реальності не відбувалися); поет як узагальнений образ (звернення до образу поета в його узагальненій, персонально не ідентифікованій іпостасі). В українській авторецептивній ліриці нами виділено метафоричні і символічні художньо-образні уявлення про постать поета, які формуються в межах легендарно-історичної тематики (пророк, Боян, княгиня, царівна, Жанна д'Арк, конквістадор, аргонавт), літературних та музичних асоціацій (кобзар, співець, лірник, каменярь, імператор залізних строф), природного середовища (птаха, лебідь, крук, комар, бджола, квітка), матеріальної сфери (археологічна, хірургічна та церковна атрибутика), екзистенційної площини (дивак, чародій, блазень).

У понятті «поетична творчість» актуалізовано художню концептосферу, пов'язану із семантичними атрибутами творчого процесу загалом та поетичного твору зокрема. Образно-предметним уявленням про творчий процес в українській ліриці властива форма метафоричного співвіднесення останнього з фізіологічними та психічними процесами життєдіяльності людини (сном, сприйняттям часу, биттям серця), процесами виробництва та сільськогосподарськими роботами (ткацтвом, засіванням урожаю, процесом жнив), надприродними процесами (магією), образами природного середовища (осінньою райдугою, рікою, каламутними водами, грозою, весною, зорею, метеликом, флористичними образами), рукотворними об'єктами (млином), музичними інструментами (кларнетом, арфою, кобзою), військово-історичною тематикою (козацькими образами, військовим парадом, крилатим військом, військовою бранкою), церковною атрибутикою (іконою, дзвоном) та ін. Часто поетологічні уявлення постають як своєрідні полікомбіновані образи, в яких поезію метафорично співвіднесено не з одним, а з певною сукупністю різних предметів та об'єктів («Визначення поезії» М. Рильського, «Є вірші – квіти...» Л. Костенко, «Поезія – моє високе небо» С. Пушика й ін.). Предметні уявлення про міфологічну атрибутику творчого процесу в українській авторецептивній ліриці ХХ століття стосуються переважно таких традиційних образів-символів, як ліра, Парнас, кастальське джерело й ін.

До поетичних текстів, у яких реалізовано образ літературної школи або напряму, належать поезії, присвячені романтизму, футуризму, неокласицизму, шістдесятництву, а також типологічно співвіднесені з ними поетичні твори, в яких осмислено епохи розвитку української поезії

(«Романтизм» Б.-І. Антонича, «Футуристи» П. Карманського, «Кінець літературної епохи» Д. Кременя). Поетичні рефлексії з предметно-образними уявленнями про літературно-художній твір як естетичне ціле не поширені в українській ліриці. Специфічні модифікації авторецептивних уявлень про літературно-художній твір – це творчі рефлексії стосовно першого вірша, написаного поетом, чи зображуваних у поетичних текстах персонажів. Концепт «літературні та технічні засоби словесного вираження» співвідноситься з художньою концептосферою, в якій ініційовано поетологічні уявлення про словесний (власне слово, звуки, жанри, віршовані розміри тощо) та технічний (перо, стилос, папір тощо) інструментарій митця. Образ поетичного слова або й мови загалом постає в авторецептивній ліриці у різних предметно-тематичних ракурсах: естетичні можливості слова, слово як поетична зброя, як творчий потенціал української мови, як моральна чи екзистенційна категорія, слово в образі людини, магія поетичного слова, слово – надприродна сила, слово – незбагненна сила, слово – флотилія, слово – камінь, слово – намистини, слово – музика та ін. До скарбниці української авторецептивної лірики ХХ століття належать твори, в яких присутні творчі рефлексії стосовно звучання вірша, адресовані поетичному епіграфу, жанру, строфічній організації, віршованому розміру, особливостям римування. Серед художніх образів, вибудованих на паралелях із технічним матеріалом творчості, – образи стилоса, пера, кулькової ручки та паперу («Стилет чи стилос?» Є. Маланюка, «Балада про шевченкове перо» Б. Олійника, «Кулькова ручка важка, мов лом...» М. Горбала).

У **Висновках** узагальнено результати дослідження. В ході аналізу методологічних і теоретичних засад вивчення мистецького дискурсу української поезії ХХ століття встановлено:

1. Вагомою складовою широкого тематичного діапазону сучасної української та європейської поезії є так звана авторецептивна семантика, тобто специфічний художній дискурс, у якому предметом творчої рецепції автора виступає тема митця і мистецтва. В історичному генезисі цієї теми у творах зарубіжної й української літератури виділяємо два значні етапи: 1) етап міфологічної інтерпретації теми митця і мистецтва; 2) етап раціоцентричної її інтерпретації. На етапі міфологічної інтерпретації теми митця і мистецтва ще з античності домінує ірраціонально-фантастичний тип сприйняття та пояснення феномену поезії, зокрема її походження. Етап раціоцентричної інтерпретації теми митця і мистецтва характеризується передусім зміною світоглядних парадигм унаслідок деміфологізації та раціоналізації сформованих у давньогрецький період уявлень про мистецтво, а також трансформацією міфологічних архетипів у понятійні художньо-естетичні категорії (уява, фантазія, вимисел, наслідування й ін.).

2. Першу спробу теоретичного осмислення феномену авторецептивної лірики здійснено представником німецької романтичної філософії й естетики Ф. Шлегелем, який означив її як «поезію поезії» або «трансцендентальну поезію». Комплексне і систематичне вивчення мистецького дискурсу було розпочате вже в ХХ столітті у працях представників зарубіжного та

українського літературознавства Д. Бака, Х. Вайнріха, А. Вебера, Е. Гессенберга, І. Лучука, В. Папушиної, В. Пуліної, О. Рисака, Д. Сегала, А. Степанової, В. Тюпи, А. Франка, В. Хінка, Х. Шлаффера, О. Юферевої й ін.

Авторецепцію трактуємо як систему естетичних поглядів та уявлень митця про сутність, природу і призначення поетичної творчості в його художніх творах. Констатуємо, що авторецептивними слід визнати естетичні погляди і уявлення автора, реалізовані в текстових межах його творів, а не в коментарях, публіцистичних і літературно-критичних висловлюваннях, які мають науково-теоретичний, а не художній характер. Відповідно авторецептивними поетичними текстами вважаємо віршовані твори, структурно-семантичну організацію яких зумовлює відображений у них художній метатекст.

3. В ідейно-тематичній площині мистецького дискурсу нами виокремлено низку семантичних моделей, у яких по-різному обґрунтовані загальновизнані на сьогодні концепції мистецтва: 1) концепція сакралізованості (міфологічної інтерпретації) мистецтва; 2) концепція десакралізованості (раціоцентричної інтерпретації) мистецтва.

У концепції сакралізованості мистецтва виділяються дві семантичні моделі – міфоцентрична і теоцентрична. Міфоцентрична – це модель творчості, зорієнтована на вияв і реінтерпретацію окремих аспектів міфологічної, ірраціональної семантики та її предметно-образних атрибутів. До її художніх різновидів належать дві семантичні моделі мистецького дискурсу – неоміфоцентрична і псевдоміфоцентрична. Якщо міфоцентрична семантична модель тематично зорієнтована на античну міфологію, через образи якої здійснюється процес творчого самовияву митця, то в неоміфологічній моделі типологічно співвідносяться міфопоетичні уявлення або більш пізніх історичних епох, або культивовані певними літературними напрямками, течіями, школами, або ж такі, що характеризують специфіку індивідуально-авторського типу художнього світосприйняття. У псевдоміфоцентричній семантичній моделі семантика й атрибути античної поетичної міфології реалізуються через художню іронічно-сатиричну стилізацію. Теоцентрична семантична модель представлена образами і сюжетами текстів Святого Письма.

4. Концепція десакралізованого мистецтва ґрунтується на пріоритетах раціоцентричних уявлень про походження, природу і призначення мистецтва. У ній диференційовано три семантичні моделі мистецького дискурсу: мистецькоцентрична, громадськоцентрична й антропоцентрична. Мистецькоцентрична семантична модель представлена в авторських рефлексіях про мистецтво, його естетичні принципи, форми і засоби художнього вираження, творців і адресатів (наприклад, у поетичних текстах І. Жиленко («Утеча од життя! Утеча у мистецтво...»), О. Гарнавського («Поет-мистець»), Г. Чупринки («Зміст краси») й ін.), громадськоцентрична – в суспільно-історичних візіях про митця і мистецтво (В. Барка, В. Голобородько, Леся Українка, Є. Маланюк, Д. Павличко, В. Симоненко, О. Теліга й ін.),

антропоцентрична – в поетологічних уявленнях, пов'язаних зі сферою повсякденного людського життя в його різноманітних виявах (природа, технічна сфера, міський топос, родинне коло, предмети побутового вжитку, екзистенційні образи) (І. Багряний, М. Вінграновський, І. Драч, Т. Федюк та ін.).

5. Диференціацію жанрових типів авторецептивної лірики здійснюємо на основі: 1) власне авторських жанрових номінацій ліричних творів; 2) відповідної жанроорієнтованої авторської комунікативної стратегії організації ліричного твору, якому властиві ознаки генетичної спорідненості з певними жанровими структурами канонічного або неканонічного типів. Так, до канонічних жанрів, у яких зафіксовано вияв поетичних рефлексій, належать ода, балада, посвята, гімн, дифірамб, марш, елегія, колискова, замовляння, молитва, послання та ін. («Гімн УРСР» І. Багряного, «Щось на зразок балади, – як вийшли букви з-під моєї влади» Л. Костенко, «Так твориться елегія» В. Лесича, «Молитва про нездійснене» В. Голобородька). Серед авторецептивних текстів неканонічного типу в українській ліриці ХХ століття нами виокремлено одинадцять жанрів: компліментарна лірика, мартирологічна поезія, полемічна лірика, ліричний портрет або автопортрет, подорожні нотатки, парафраза, декларація, розмова, віршована поетика, пам'ятник, пародійно-сатирична лірика.

6. У сюжетній парадигмі української авторецептивної лірики ХХ століття розмежовуємо шість мотивно-ситуативних комплексів: поет – надприродні сили; поет – суспільство; поет – влада; поет – читач; поет – інший поет; поет – творчий процес. Сюжетні мотиви відображають типові для особистості митця ситуації, емоції, враження, моделі людських взаємин, які відповідно до авторських ідейно-естетичних настанов зазнають художньої трансформації.

7. Концептосфера, на нашу думку, – площина предметно-образних уявлень, асоціацій, ремінісценцій, сконцентрованих навколо базових концептів мистецького дискурсу, які образно конкретизують окреслену в них автором семантику художньої творчості. До концептосфер мистецького дискурсу належать: «поет», «поетична творчість», «літературні та технічні засоби словесного вираження», які співвідносяться так: «поет» – із предметно-образними уявленнями про постать поета й тими його міфологічними персоніфікаціями, що визначають коло суб'єктів творчого буття; «поетична творчість» – із предметно-образними уявленнями про семантичні атрибути творчого процесу, феномен літератури та поетичного твору; «літературні та технічні засоби словесного вираження» – з творчим матеріалом, яким послуговується митець.

Загалом дискурс митця і мистецтва в українській літературі ХХ століття – надзвичайно багатогранний у вимірі тематичних ліній та поетологічних форм, ретельне вивчення і систематизація яких може стати перспективним напрямом подальших літературознавчих досліджень.

**ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНІ
В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:**

1. Артеменко Л.В. Постаць Івана Франка у контексті жанрових стратегій українського поетологічного дискурсу / Л. В. Артеменко // Вісник Львівського університету. Серія: філологічна. – Львів, 2015. – Вип. 62. – С. 166-173.
2. Артеменко Л.В. Предметно-образна концептосфера «літературні та технічні засоби словесного вираження» в семантичній площині поетологічного дискурсу української поезії ХХ ст. / Л. В. Артеменко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. – Житомир, 2015. – Вип. 3 (81). – С. 64-67.
3. Артеменко Л. Предметно-образна концептосфера «поет» в семантичній площині поетологічного дискурсу української поезії ХХ ст. / Л. В. Артеменко // Мандрівець. – 2015. – № 4 (118). – С. 34-40.
4. Артеменко Л.В. Семантические модели поэтологической лирики в контексте концепции сакральности искусства/ Л. В. Артеменко // European Applied Sciences. – 2015. – № 8. – С. 64-66.
5. Артеменко Л.В. Сюжетно-ситуативний комплекс «поет – інший поет» у семантичній площині вияву української поетологічної лірики ХХ ст. / Л. В. Артеменко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: зб. наук. праць. – Острог, 2015. – Вип. 55. – С. 20-24.
6. Артеменко Л. Теоретичні засади дослідження поетологічного дискурсу в зарубіжному літературознавстві / Л. В. Артеменко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство / за ред. д-ра філол. наук М.П. Ткачука. – Тернопіль: ТНПУ, 2015 р. – Вип. 42. – С. 167-173.
7. Артеменко Л.В. Генетичні модифікації української поетологічної лірики. / Л. В. Артеменко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. – Луцьк, 2016. – № 1 (326). – С. 59-64.

Додаткові публікації:

8. Артеменко Л.В. Жанр віршованої поезії в українській поетологічній ліриці / Л. В. Артеменко // Нове і традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук. – Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2015. – С. 55-58.
9. Артеменко Л.В. Концепція сакралізованості / десакралізованості мистецтва та її відображення в українській поетологічній ліриці / Л. В. Артеменко // Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. праць / відп. ред. О.Г. Хомчак. – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – Вип. 5. – С. 135-138.

10. Артеменко Л.В. Предметно-образна концептосфера «поетична творчість» у поетологічному дискурсі української поезії ХХ століття / Л. В. Артеменко // Актуальні проблеми літературознавчої термінології: наук. зб. / відп. ред. Є.М. Васильєв. – Рівне: О. Зень, 2015. – С. 128-132.

11. Артеменко Л.В. Сюжетна парадигма української поетологічної лірики / Л. В. Артеменко // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: зб. наук. праць. – Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2015. – № 1 (13). – С. 226-235.

12. Артеменко Л.В. Традиції жанру пам'ятника в українській поетологічній ліриці / Л. В. Артеменко // Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи: тези III-ї Міжнародної науко-практичної конференції молодих вчених (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка) / [ред.-упор.: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Посвіт, 2015. – С. 148-149.

АНОТАЦІЯ

Артеменко Л. В. Дискурс митця і мистецтва в українській поезії ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України. – Тернопіль, 2016.

У дисертації на широкому фактичному та теоретичному матеріалі здійснено комплексне дослідження дискурсу митця і мистецтва української лірики ХХ століття, розглянуто основні етапи та закономірності розвитку авторецептивної тематики у зарубіжній та українській поезії, окреслено теоретико-методологічні засади, на яких ґрунтується досвід критичного осмислення феномену художнього метатексту в західноєвропейському, американському та російському літературознавстві, проаналізовано стан розроблення проблеми в літературознавчих працях українських науковців, виокремлено ідейно-тематичну, концептуально-сміслову сфери, в яких визначено семантичні моделі поетичної творчості та реалізовані в їхніх межах авторські аксіологічні стратегії.

У роботі досліджено прикметні генологічні ознаки української рефлексивної лірики ХХ століття, проаналізовано її сюжетно-мотивну структуру, схарактеризовано спектр художніх уявлень українських митців стосовно тих суб'єктів та об'єктів поетичної творчості, які зумовлюють образну конкретизацію та деталізацію тематичної спрямованості авторської творчої рефлексії.

Ключові слова: авторецептивний дискурс, жанр, жанрова стратегія, лірика, предметно-образна концептосфера, семантична модель, сюжетна парадигма.

АННОТАЦИЯ

Артеменко Л. В. Дискурс художника и искусства в украинской поэзии XX века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка Министерства образования и науки Украины. – Тернополь, 2016.

В диссертации на широком фактическом и теоретическом материале осуществлено комплексное исследование дискурса художника и искусства в украинской лирике XX века, рассмотрены основные этапы и художественные закономерности развития авторецептивной тематики в зарубежной и украинской поэзии, исследованы теоретико-методологические основы, на которых базируется опыт критического осмысления феномена художественного метатекста в западноевропейском, американском и российском литературоведении, проанализировано состояние разработки проблемы в литературоведческих трудах украинских ученых, выделена идейно-тематическая, концептуально-смысловая сфера, в которой отмечены семантические модели поэтического творчества и реализованные в них авторские аксиологические стратегии.

В работе исследованы специфические жанровые признаки украинской рефлексивной лирики XX века, проанализирована ее сюжетно-мотивная структура, охарактеризован спектр художественных представлений украинских поэтов о субъектах и объектах поэтического творчества, которые обуславливают образную конкретизацию и детализацию тематической направленности авторской творческой рефлексии.

Ключевые слова: авторецептивный дискурс, жанр, жанровая стратегия, лирика, предметно-образная концептосфера, семантическая модель, сюжетная парадигма.

SUMMARY

Artemenko L.V. Creator's and Art Discourse in Ukrainian Poetry of the 20th Century. – Manuscript.

Thesis for the Scientific Degree of Candidate of Philology, Speciality 10.01.01 – Ukrainian Literature. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2016.

In this thesis, the comprehensive study of the creator's and art discourse in Ukrainian lyrics of 20th century is performed on the basis of the wide range of the factual and theoretical material.

The subject of the study is the collections of poems, the poetical cycles, the individual poems of the poets, whose oeuvre is characterized by the attempts to resolve the issue of the artistic self-reflection, by comprehension and figurative interpretation of the problem of the meaning and existence of the art, the

aesthetic, cultural and historical vision of the author (writings of the poets-realists and modernists of the late 19th – early 20th centuries, of the representatives of the various literary movements, schools and groups of the first half of the 20th century, the founders of the "continental" and "emigration" poetry of the second half of the 20th century), the critical essays, reviews, letters, speeches and interviews of the writers, works, dedicated to the history of the Ukrainian literature of the 19th and 20th centuries, etc. The total volume of the investigated material makes more than 2000 addressed poetic texts of 280 Ukrainian poets.

The artistic autoreception is defined in the present work as the system of the aesthetic convictions and the ideas of the author concerning the essence, the nature and the calling of the poetry writing, that are manifested in his writings. It is stated that the aesthetic convictions and ideas of the author should be considered as the autoreceptive if they are realized by the author within textual frames of his writings, but not out with them – in the comments, publicistic or literary and critical pronouncements, having the scientific and theoretical, but not the artistic character. Accordingly, the autoreceptive artistic discourse is defined as the specific notional context, within the frames of which unfolds the presentation of the semantics of the theme of the creator and the art in the artistic textual form.

The work determines that the main form of realization of the autoreceptive semantics is the author's reflection or self-reflection concerning one or another aspect of the poetry writing or of the personality of the author. The author's self-reflection is noticeable for its orientation to the cognitive self-assessment of the artistic and axiological foundations of the own poetry writing, and the reflection is the peculiar aesthetic, moral and ethical, philosophic, existential response of the author to the particular aspects of the artistic expression of the other authors. The common ground between the author's reflection and self-reflection is the fact that they are generated by the specific creative phenomenon of the self-cognition, the essence of which consists in the inducement of the author to the aesthetic self-definition, motivated by his search for the personal artistic identity, by the need to personally perceive the artistic moral and ethical, as well as social and public position, on which he strives to assert himself.

In this thesis are studied the main phases and the artistic regularities of the development of the creative topics in the global and Ukrainian poetry, also herein are analyzed the theoretic and methodological foundations, upon which rests the experience of the critical evaluation of the phenomenon of the literary metatext in the Western European, Anglo-American and Russian literary studies. Also herein is performed the analysis of the status of development of the problem in the literary studies of the Ukrainian scientists, evolved the ideological and thematic, the conceptual and notional sphere, in which is emphasized the range of the semantic models of the poetry writing and of the author's axiological strategies, realized within their frames.

This thesis presents the studying of the significant genological characteristic features of the Ukrainian reflective lyrics of the 20th century, the analysis of its narrative and motivic structure, and the

characterizing of the spectrum of the artistic ideas of the Ukrainian authors concerning such subjects and objects of the poetry writing as define the imaginative instantiation and detailing of the thematic trend of the author's poetological reflection.

Key words: autoreceptive discourse, genre, genre strategy, lyrics, narrative paradigm, objective and figurative sphere of concepts, semantic model.

Підписано до друку 16.09.2016 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 02/16/2-7

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.